

การบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการเกษตรที่ดี (GAP) กลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
(Group Management of Rice Production to Certification for Good Agricultural Practices (GAP) of Collaborative Farming in Makluamai Sub-District, Sung Noen District, Nakhorn Ratchasima Province)

จินตนา ไต้งสูงเนิน (Jintana Tongsungnoen)^{1*}

จุฑาทิพย์ สุทธิเทพ (Juthathip Sutthitep)²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและพัฒนาการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP กลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ผู้นำ และเกษตรกรผู้ผลิตข้าว GAP เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ร่วมกับสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 58 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสังเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร จำนวน 58 คน เป็นเกษตรกรปลูกข้าว GAP ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.72 จบการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา ร้อยละ 65.52 ไม่ได้เป็นผู้นำในกลุ่มเกษตรกรปลูกข้าว GAP ร้อยละ 79.31 ในปีที่ผ่านมาไม่ผ่านการรับรองร้อยละ 75.86 บริบทและการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เกษตรกรทุกคนใช้พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในการเพาะปลูก ส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นดินร่วนปนทราย ร้อยละ 58.62 ลักษณะพื้นที่เพาะปลูกเป็นนา ลุ่ม ร้อยละ 91.38 ใช้แหล่งน้ำชลประทานในการเพาะปลูก ร้อยละ 94.83 มีการบำรุงดิน ร้อยละ 100 ใส่ปุ๋ยเคมี ร้อยละ 72.41 ไม่ปลูกพืชบำรุงดิน ร้อยละ 70.69 ปลูกข้าวด้วยการหว่าน ร้อยละ 89.66 ใช้รถเกี่ยวข้าวเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต ร้อยละ 100 เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ประโยชน์ ร้อยละ 91.38 และไม่ขายเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 72.41 ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเลือกปลูกข้าว GAP 3 ลำดับแรกประกอบด้วย มีความความปลอดภัยต่อผู้ปลูกและผู้บริโภค ร้อยละ 94.83 ปลูกไว้รับประทานเอง ร้อยละ 91.38 และสนองนโยบายของรัฐ ร้อยละ 93.10 การบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) เกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.36 อยู่ระดับมาก ผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญทุกด้านในระดับมาก คือ ด้านกระบวนการผลิตข้าว ปลอดภัย (GAP) มีค่าเฉลี่ย 4.27 ด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ย 4.32 ด้านการปฏิบัติการเป็นเกษตรที่ดี มีค่าเฉลี่ย 4.50 รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการที่ดี (GAP) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ด้านหลัก ๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำองค์กร (Leading) การควบคุม (Controlling) โดยประธานกลุ่มเป็นผู้วางแผน การดำเนินงานร่วมกับกลุ่มผู้นำเกษตรกรตามโครงสร้างองค์กร บุคลากรทุกคนปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามโครงสร้าง มี

¹ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (Department of Business Computer, Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University) E-mail: jintana.t@nrru.ac.th

² สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว การจัดการประชุมและนิทรรศการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (Department of Tourism and MICE, Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University)

E-mail: juthathip.s@nrru.ac.th

*Corresponding author: jintana.t@nrru.ac.th

การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และติดตาม ควบคุมการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปลูกข้าว GAP และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และด้านอื่น ๆ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตข้าว การปฏิบัติการเกษตรที่ดี

Abstract

The purposes of this research were to study the context and development of rice production to be certified for good agricultural practices (GAP) and to develop a model for managing rice production groups to be certified for GAP of Collaborative Farming in Makluamai Sub-District, Sung Noen District, Nakhon Ratchasima Province. Researchers conducted Participatory Action Research approaches by participating with researchers, leaders, and GAP farmers. Researchers conducted Participatory Action Research approaches by participating with researchers, leaders, and GAP farmers. Data were collected using questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions, and knowledge sharing with a sample of 58 people. Data were analyzed using statistics of frequency, percentage, mean, standard deviation, and data synthesis.

The research findings revealed that among the 58 surveyed farmers growing GAP-certified rice, the majority were male (51.72%) and had an education level below secondary school (65.52%). Most were not leaders within the GAP rice farming groups (79.31%), and in the past year, 75.86% had not achieved GAP certification. Regarding the context and production for GAP certification among large-scale rice farmers in Maklua Mai Subdistrict, Sung Noen District, Nakhon Ratchasima Province, all farmers used the Jasmine Rice 105 variety. A majority cultivated on sandy loam soil (58.62%), in lowland areas (91.38%), and utilized irrigation water sources (94.83%). All farmers engaged in soil enrichment (100%), with 72.41% applying chemical fertilizers and 70.69% not cultivating soil-enhancing plants. Most farmers practiced rice broadcasting (89.66%) and used combine harvesters for harvesting (100%). Additionally, 91.38% saved seeds for future use, and 72.41% did not sell seeds. The three main factors influencing farmers' decisions to grow GAP rice were: ensuring safety for growers and consumers (94.83%), producing rice for household consumption (91.38%), and supporting government policies (93.10%). Farmers placed high importance on GAP rice management and cultivation practices, with an overall average score of 4.36 (high level). Analysis by category showed that farmers highly valued all aspects, including the safe rice production process (average = 4.27), management (average = 4.32), and good agricultural practices (average = 4.50). The management model for rice production groups seeking GAP certification comprised two main components: management practices—planning, organizing, leading, and controlling, led by group presidents in collaboration with farmer leaders according to the organizational structure, with personnel assigned specific roles. Activities such as knowledge exchange and monitoring of rice production standards were implemented. Key success factors in group management included leadership, network building, participatory management, and other supportive factors.

Keywords: Group Management, Rice Production, Good Agricultural Practices (GAP)

วันที่รับบทความ : 10 มกราคม 2568 วันที่แก้ไขบทความ : 17 เมษายน 2568 วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 24 เมษายน 2568

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ปัจจุบันนานาประเทศให้ความสำคัญมาตรฐานสินค้าเกษตรเป็นอย่างมาก ในฐานะประเทศไทยเป็นผู้เข้าร่วมก่อตั้งองค์การการค้าโลก (WTO) กับประเทศอื่น ๆ อีก 80 ประเทศ มีการบังคับใช้ความตกลงด้านสุขภาพและสุขอนามัยพืช (SPS) มาตรการด้านมาตรฐานและความปลอดภัยด้านอาหาร เพื่อควบคุมการส่งออก นำเข้าสินค้าเกษตรและอาหาร ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการพัฒนาด้านมาตรฐานสินค้าเกษตรไปมากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ยังคงมีปัญหาเรื่องการพัฒนาให้ทั่วถึงด้านองค์ความรู้ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรให้แก่เกษตรกร การพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชนที่จะช่วยบริหารจัดการเป็นศูนย์กลางข้อมูลด้านมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร รวมทั้งผลักดันให้ประเทศผู้ผลิตอื่นตระหนักถึงความสำคัญของระบบการผลิตที่ดีตลอดโซ่อุปทาน รวมทั้งมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และการตรวจสอบย้อนกลับ เพื่อเป็นการการันตีว่าสินค้าที่ผลิตจากกระบวนการผลิตที่ดีจะเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัย พัฒนามาตรฐานการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560)

ปัจจุบันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการเกษตรมีผลกระทบค่อนข้างรุนแรง รัฐบาลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พยายามที่จะปรับปรุงความปลอดภัยของอาหารโดยการแนะนำมาตรฐานด้านการเกษตรที่ดี (GAP) จึงมีการเร่งรัดให้ปลูกพืช ผักและผลไม้ที่ปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP ใช้สารกำจัดศัตรูพืชน้อยลงหรือไม่เป็นอันตรายจากการวิจัยพบว่า การใช้สารกำจัดศัตรูพืช มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเกษตรกรขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการควบคุมในมาตรฐาน และเมื่อขาดทางเลือกในการจัดการปัญหาศัตรูพืช เกษตรกรจึงยังคงใช้สารเคมีในการทำเกษตร ส่งผลต่อการตกค้างของสารเคมีจึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการทำเกษตร (Schreinemachers et al., 2012) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) เป็นแนวทางในการเพาะปลูกที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร เกษตรกร รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรสาธารณประโยชน์เพื่อจัดการการเพาะปลูกตั้งแต่การเตรียมพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว นอกจากนี้ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการวิจัยและการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกรและตอบสนองความต้องการของตลาดต่างประเทศ ซึ่งผลการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้เศรษฐกิจการเกษตรขยายตัวเพิ่มขึ้น มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลักคือ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยาสูบ และยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) อีกทั้ง รัฐบาลยังส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตข้าวคุณภาพดีเพื่อยกระดับราคาให้สูงขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ทำโครงการเชื่อมโยงตลาดข้าวอินทรีย์และข้าว GAP โดยจับคู่ผู้ประกอบการ โรงสี กับกลุ่มชาวนา ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จากโครงการส่งเสริมข้าวอินทรีย์ (1 ล้านไร่) และข้าว GAP จากโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อให้มีตลาดรองรับแน่นอน และได้ราคาขายตามคุณภาพสูงกว่าท้องตลาด (หนังสือพิมพ์แนวหน้า, 2560)

จังหวัดนครราชสีมามีประชากรที่เป็นเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง และพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อนำไปสู่การผลิตอาหารที่มีคุณภาพและสร้างความมั่นคงทางอาหาร อันจะสามารถลดต้นทุนทางการผลิตได้ โดยการสนับสนุนให้มีองค์กรเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรปลอดภัยจากสารพิษ และกลไกสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน จากการศึกษาความต้องการของประชาชนที่ได้จากการประชาคมรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2558-2561 และการประชุมของคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พบว่า เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะการผลิตพืชให้ได้มาตรฐาน GAP (วิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา, ม.ป.ป.) และจากรายงานการประเมินผลโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ พบว่า นาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่เกษตรกรรมแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ และมีชื่อเสียงที่สำคัญแหล่งหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกนาแปลงใหญ่เพื่อเข้าโครงการพัฒนาดนเองร่วมกับการส่งเสริม

การเกษตรจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง มีพื้นที่ปลูกข้าวรวมประมาณ 1,000 ไร่ ใช้พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562) จากการตรวจสอบข้อมูลผู้ผลิตข้าว GAP ในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ที่ผ่านการรับรองระบบการผลิตข้าว GAP แบบกลุ่ม ปังบประมาณ 2560 พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 41 กลุ่ม แต่ยังไม่พบกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อำเภอสูงเนิน (กรมการข้าว, 2561) และจากการสัมภาษณ์สัญญา รัศมีเพ็ญ และคณะ (2561) ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชน และกลุ่มเกษตรกร พบว่า ที่ผ่านกลุ่มเกษตรกรเข้าสู่ระบบการจัดการคุณภาพ การปฏิบัติ การเกษตรที่ดี แต่ยังมีเกษตรกรบางรายที่ยังขาดการเอาใจใส่ และยังไม่เข้าใจกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัยอย่างถูกต้อง ส่งผลให้เมื่อรับการตรวจประเมินมีเกษตรกรที่มีทั้งผ่านและไม่ผ่านมาตรฐาน GAP จึงส่งผลให้ภาพรวมกลุ่มเกษตรกร ไม่ได้รับใบรับรองคุณภาพมาตรฐานตามการปฏิบัติการเกษตรที่ดี แต่เกษตรกรยังมีความมุ่งมั่นในการผลิตข้าวปลอดภัย และได้มาตรฐาน GAP และเห็นความสำคัญของการตรวจสอบย้อนกลับในอุตสาหกรรมอาหาร เพื่อยกระดับมาตรฐาน คุณภาพและความปลอดภัย ผู้บริโภคสามารถทราบถึงข้อมูลที่มาของสินค้าที่ตนเองบริโภคได้ สามารถตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของสินค้าหรือตรวจสอบจากแหล่งกำเนิดไปจนถึงผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้ายได้ (มาตินา น้อยทับทิม และกนกวรรณ สุขขจรวงษ์, 2556)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตาม การปฏิบัติการเกษตรที่ดี (GAP) เพื่อยกระดับการผลิตข้าว GAP พื้นที่นาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้เกษตรกรได้เรียนรู้และเข้าใจการผลิตให้ ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP และค้นหาวิธีการหรือรูปแบบที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นต้นแบบการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน GAP และหากเกษตรกรได้รับการรับรองการผลิตข้าวปลอดภัย และได้มาตรฐานตามการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี จะส่งผลให้เกษตรกรสามารถขายข้าวได้ในราคาที่สูงขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบริบทและการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

1.2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP แบบมีส่วนร่วมกับภาคีวิจัย กลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

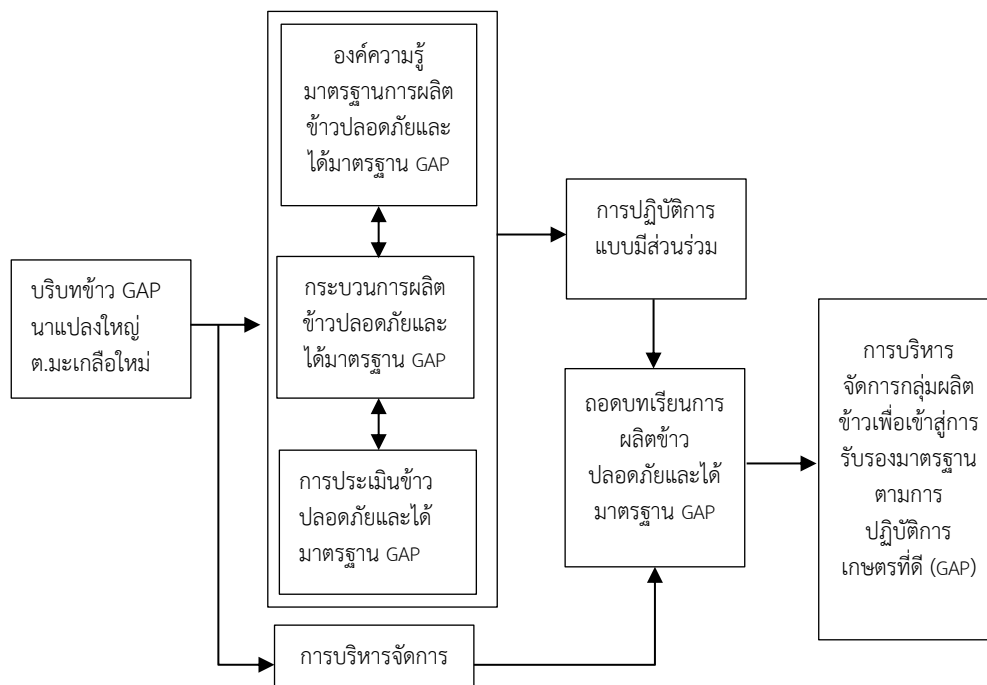
1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ด้านเนื้อหา ศึกษาบริบทและการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP แบบมีส่วนร่วมกับภาคี วิจัย ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

1.3.2 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ เกษตรกรนาแปลงใหญ่ จำนวน 96 ราย และคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าว GAP จำนวน 58 คน

1.3.3 ด้านระยะเวลาและพื้นที่ทำวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในช่วงเดือน ธันวาคม 2561 ถึง พฤษภาคม 2563 พื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

2. แนวคิดทฤษฎี

2.1 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP)

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) คือ ระบบการจัดการคุณภาพด้านการผลิตทางการเกษตรในระดับฟาร์ม ที่ควบคุมระบบการผลิตให้ผลผลิตมีความปลอดภัย ปราศจากการปนเปื้อนของสิ่งที่เป็นอันตราย (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2561) กระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารจะต้องมีการควบคุมความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ด้วยระบบที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับข้าวเพื่อพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน มีเกณฑ์ที่กำหนดและวิธีตรวจประเมิน 7 ข้อ ประกอบด้วย 1) แหล่งน้ำ 2) พื้นที่ปลูก 3) การใช้วัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร 4) การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว 5) การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว 6) การขนย้าย การเก็บรักษา และการรวบรวมผลผลิตตามเกณฑ์ที่กำหนด และ 7) การบันทึกและการจัดเก็บข้อมูล

งานวิจัยการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม ส่วนใหญ่ศึกษาการยอมรับต่อระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) เนื่องจากการปลูกข้าวปลอดภัยหรือระบบการทำเกษตรที่ดี (GAP) เกษตรกรต้องยอมรับข้อกำหนดต่าง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐกำหนดขึ้นมาเพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพ ปราศจากสารพิษเจือปน (ณัฐวุฒิ จันทอง และพหล ศักดิ์คะหัตน์, 2558) ในปัจจุบันการดำเนินการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและความปลอดภัยเป็นเรื่องสำคัญเนื่องจากผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสุขภาพ คุณภาพ และสุขอนามัยของอาหารที่บริโภคมากขึ้น ข้าวเป็นพืชอาหารที่สำคัญชนิดหนึ่งของโลก สำหรับประเทศไทยนั้นข้าวเป็นพืชที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนภายในประเทศ ถ้าเกษตรกรมีความรู้และความเข้าใจในรายละเอียดของการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับการผลิตข้าว ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและปลอดภัยตามมาตรฐาน (พีระยศ แฉ่งขัน และจุฑามาศ คำสุนทร, 2559) นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่สร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าว ตั้งแต่ระดับต้นน้ำที่มุ่งเน้นดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงการผลิตข้าวคุณภาพ ปลอดภัย มีโภชนาการสูงเพื่อสุขภาพ กระบวนการกลางน้ำ ส่งเสริมและสนับสนุนให้นา

ความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่แล้วมาแปรรูปข้าวให้มีความหลากหลายมากขึ้นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และสนับสนุนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์สินค้าข้าวที่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภค และสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ผลิตภัณฑ์ กระบวนการปลายน้ำ มุ่งเน้นดำเนินการสนับสนุนการเพิ่มช่องทางการตลาดในทุกระดับ สนับสนุนให้ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศด้านการตลาดที่จะนำมาวางแผนการผลิตและการตลาด และประชาสัมพันธ์เชิงรุก (ศิริเชษฐ์ สังขะมาน, 2559) ดังนั้น เพื่อเป็นการยกระดับการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) จึงมีความจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากทางภาครัฐ และยกระดับการผลิตข้าว GAP สร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ แปรรูปข้าวตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

2.2 การบริหารจัดการองค์กร

การจัดการ (Management) หมายถึง การกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหลายคนที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบความสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี (Donnelly et al., 1978) ระบบการจัดการถือได้ว่าเป็นกลไกหลักของการดำเนินงานตามแผนที่องค์กรได้กำหนดไว้ และยังเกี่ยวข้องกับการจัดสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรทั้งหมด (วิเชียร วิทยอุดม, 2558) และยังอธิบายถึงการบริหารจัดการต้องมีลักษณะ 3 ประการคือ 1) การจัดการย่อมมีวัตถุประสงค์ (Objective) 2) การจัดการต้องใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยที่จำเป็นในการจัดการ (Management Resource) และ 3) การจัดการมีลักษณะเป็น การดำเนินการเป็นกระบวนการ (Process)

การบริหารจัดการเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินงานในทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจ รัฐบาล หรือชุมชน การบริหารจัดการมีบทบาทในการกำหนดแนวทางเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ องค์กรต้องพึงพาการทำงานที่เป็นระบบและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการประกอบด้วย การวางแผน (Planning), การจัดองค์กร (Organizing), การนำ (Leading), และการควบคุม (Controlling) (Jones & George, 2019; สุธรรม รัตนโชติ, 2560) อีกทั้ง องค์ประกอบหลักในการทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร ประกอบด้วย 6 ส่วนสำคัญ ได้แก่ วัตถุประสงค์ โครงสร้างองค์กร ทรัพยากร กระบวนการทำงาน บุคลากร และวัฒนธรรมองค์กร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีกรวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ครั้งนี้มีกระบวนการในการดำเนินงานวิจัย 8 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ลงพื้นที่ร่วมประชุมกับคณะกรรมการและเกษตรกรสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ และนักวิชาการการเกษตรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปลูกข้าวนาแปลงใหญ่เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการทำวิจัย 2) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการเกษตรที่ดี (GAP) 3) เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกร นักวิชาการเกษตร คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ และผู้นำชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์และออกแบบการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร รวมทั้งนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบแบบสอบถาม 4) เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณกับเกษตรกร นักวิชาการเกษตร คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ และผู้นำชุมชน 5) จัดประชุมถอดบทเรียนการผลิตข้าวปลอดภัยและได้มาตรฐาน GAP กับเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานข้าว GAP ร่วมกับเกษตรกร นักวิชาการเกษตร และผู้นำชุมชน 6) สังเคราะห์บทเรียนและหาแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน GAP 7) ประชุมถ่ายทอดความรู้และคืนข้อมูลแก่ภาคีและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 8) ประเมินผลสรุปโครงการและจัดทำรายงานวิจัย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบการเกษตรแบบนาแปลงใหญ่ ปี 2560 จังหวัดนครราชสีมา ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา จำแนกการเก็บรวบรวมข้อมูล

2 กลุ่มหลัก คือ 1) เกษตรกรนาแปลงใหญ่ จำนวน 96 ราย และ 2) คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าว GAP จำนวน 58 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 5 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

3.3.1 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

3.3.1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรม ความคิดเห็น ทักษะ รูปแบบและวิธีการในการผลิตข้าวปลอดภัยและได้มาตรฐาน GAP การมีส่วนร่วม การช่วยเหลือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนในแต่ละภาคส่วน

3.3.1.2 การสนทนากลุ่มและการระดมสมอง มุ่งเน้นเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ประเด็นหลักคือการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าว GAP และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าว GAP จากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนผู้นำเกษตรกรจาก 2 พื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

3.3.1.3 ถอดบทเรียน จากความรู้ที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มและระดมสมอง เพื่อนำมาพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน GAP ในการต่อยอดเพื่อสร้างต้นแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าว GAP

3.3.2 วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทและสภาพปัจจุบันในการผลิตข้าวเพื่อขอรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรพื้นที่นาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) 3) ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) และ 4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

3.3.3 การทดสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบสอบถาม โดยใช้เทคนิคดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีความถูกต้องและเหมาะสมของการใช้ภาษา และครอบคลุมเนื้อหาเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษา โดยใช้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการประเมินพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามมีค่า 0.67-1.00

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และการถอดบทเรียนจากผู้เชี่ยวชาญในการผลิตข้าว GAP เพื่อทำการจัดระบบข้อมูลด้วยการจำแนก และจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา เพื่อใช้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS for Windows Version 17 เพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถามตามระดับความสำคัญน้อยที่สุดถึงมากที่สุด (คะแนน 1-5) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) มีเกณฑ์การแปลความหมายคือ 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความสำคัญน้อยที่สุด 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความสำคัญน้อย 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความสำคัญปานกลาง 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความสำคัญมาก และ 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับความสำคัญมากที่สุด

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 บริบทและพัฒนาการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร จำนวน 58 คน พบว่า เกษตรกรปลูกข้าว GAP ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.72 จบการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา ร้อยละ 65.52 ไม่ได้เป็นผู้นำในกลุ่มเกษตรกรปลูกข้าว GAP ร้อยละ 79.31 ในปีที่ผ่านมาไม่ผ่านการรับรองร้อยละ 75.86

4.1.2 บริบทและการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา เกษตรกรทุกคนใช้พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในการเพาะปลูก ส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นดินร่วนปนทราย ร้อยละ 58.62 ลักษณะพื้นที่เพาะปลูกเป็นนาลุ่ม ร้อยละ 91.38 ใช้แหล่งน้ำชลประทานในการเพาะปลูก ร้อยละ 94.83 มีการบำรุงดิน ร้อยละ 100 ใส่ปุ๋ยเคมี ร้อยละ 72.41 ไม่ปลูกพืชบำรุงดิน ร้อยละ 70.69 ปลูกข้าวด้วยการหว่าน ร้อยละ 89.66 ใช้รถเกี่ยวข้าวเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต ร้อยละ 100 เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ประโยชน์ ร้อยละ 91.38 และไม่ขายเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 72.41

4.1.3 ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเลือกปลูกข้าว GAP 3 ลำดับแรกประกอบด้วย มีความความปลอดภัยต่อผู้ปลูกและผู้บริโภค ร้อยละ 94.83 ปลูกไว้รับประทานเอง ร้อยละ 91.38 และสนองนโยบายของรัฐ ร้อยละ 93.10

4.1.4 การบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) เกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.36 อยู่ระดับมาก ผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญทุกด้านในระดับมาก คือ ด้านกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัย (GAP) มีค่าเฉลี่ย 4.27 ด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ย 4.32 ด้านการปฏิบัติการเป็นเกษตรกรที่ดี มีค่าเฉลี่ย 4.50 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP)

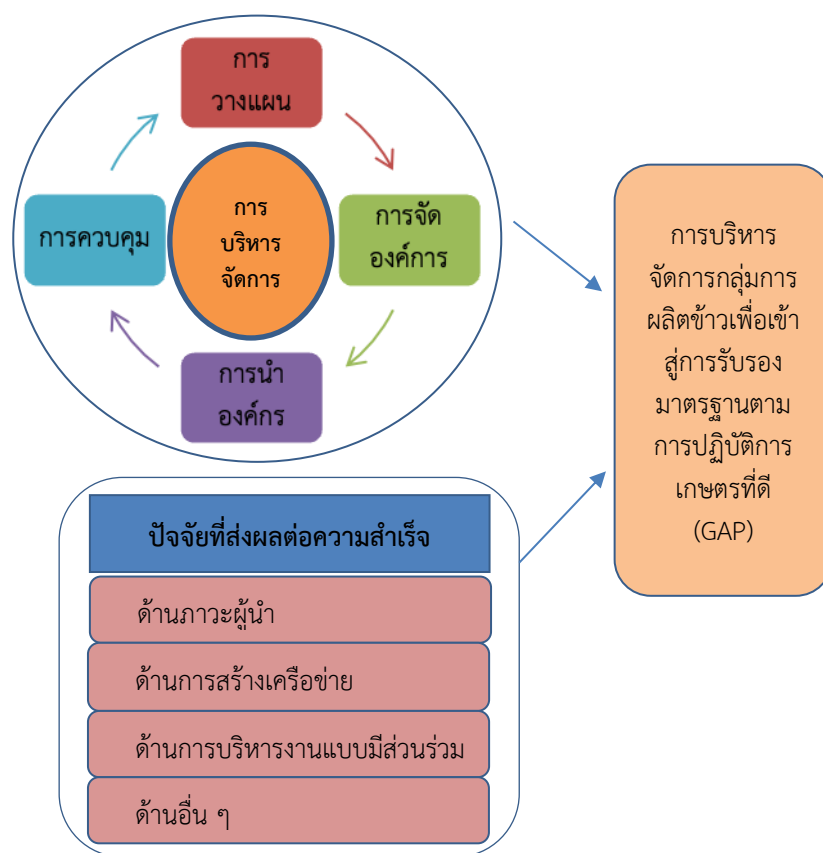
การบริหารจัดการและวิธีการปลูกข้าวปลอดภัย (GAP)	$\bar{X}$	S.D.	ความสำคัญ
กระบวนการผลิตข้าวปลอดภัย (GAP)	4.27	.536	มาก
การบริหารจัดการ	4.32	.557	มาก
การปฏิบัติการเป็นเกษตรกรที่ดี	4.50	.480	มาก
ภาพรวม	4.36	.476	มาก

4.2 รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP แบบมีส่วนร่วมกับภาคีวิจัยกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา

รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการที่ดี (GAP) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ด้านหลัก ๆ คือ

4.2.1 ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำองค์กร (Leading) การควบคุม (Controlling) โดยประธานกลุ่มเป็นผู้วางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มผู้นำเกษตรกรตามโครงสร้างองค์กร บุคลากรทุกคนปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามโครงสร้าง มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตาม ควบคุมการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปลูกข้าว GAP

4.2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และด้านอื่น ๆ

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการที่ดี (GAP) ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการเกษตรที่ดี (GAP) กลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ 2 ประเด็น ดังนี้

5.1 บริบทและพัฒนาการผลิตข้าวให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรกลุ่มนาแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นดินร่วนปนทราย ลักษณะพื้นที่เพาะปลูกเป็นนาหลุม และส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำจากชลประทานในการเพาะปลูก มีการบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยเคมี และปลูกพืชบำรุงดิน เกษตรกรเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในการเพาะปลูก ส่วนใหญ่ปลูกด้วยวิธีการหว่านมากที่สุด และใช้รถเกี่ยวข้าวเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ประโยชน์เพื่อเพาะปลูกในปีถัดไป รวมถึงเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เพื่อจำหน่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริญากร จิตพร และคณะ (2562) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว จังหวัดนครปฐม ที่มีพื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่ เป็นดินร่วนและอยู่ในเขตชลประทาน เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวนาปรัง และนิยมปลูกด้วยวิธีการหว่าน

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) กลุ่มแปลงใหญ่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการเพาะปลูกตามทฤษฎีการปลูกข้าวปลอดภัย มีเจตคติที่ดีต่อการปลูกข้าว เพื่อให้ได้ข้าวที่มีความปลอดภัย ปราศจากสารพิษ และช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม มีการถ่ายทอด

และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตั้งแต่การเตรียมดิน บำรุงดินให้มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูก การใช้น้ำ กำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืช มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดทางการเกษตรที่ดีสำหรับการผลิตข้าวเป็นอย่างดี ประกอบด้วย 1) แหล่งน้ำมีสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนวัตถุอันตราย 2) พื้นที่ปลูกต้องไม่มีวัตถุอันตรายที่จะทำให้เกิดการตกค้างหรือปนเปื้อนในข้าว 3) การใช้วัตถุอันตราย ห้ามใช้สารเคมีต้องห้ามตามประกาศของกรมวิชาการเกษตร การใช้และการเก็บรักษาต้องป้องกันการเกิดอันตรายต่อผู้ใช้และผู้อื่น 4) การจัดการคุณภาพข้าว ต้องป้องกัน ควบคุม ดูแลรักษา และป้องกันการกำจัดศัตรูข้าว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ 5) การเก็บเกี่ยว ต้องเก็บเกี่ยวในระยะเวลาที่เหมาะสม ต้องลดความชื้นไม่ให้เกินร้อยละ 15 6) การขนย้าย การเก็บรักษา และการรวบรวมผลผลิต สถานที่ อุปกรณ์ และพาหนะต้องสะอาด ป้องกันการปนเปื้อน และไม่ส่งผลต่อคุณภาพของผลผลิต และ 7) การบันทึกข้อมูล ต้องมีการจดบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานสม่ำเสมอและครบถ้วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพงษ์ ภาติ และคณะ (2555) ที่ศึกษาการใช้เกษตรที่ดีที่เหมาะสมในการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกร อำเภอนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเกษตรกรมีความเข้าใจในการปลูกข้าวปลอดภัย มีเจตคติที่ดีต่อสุขภาพและความปลอดภัย ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติตามข้อกำหนดด้าน การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้พื้นฐานในการใช้สารเคมี ให้ใช้ตามคำแนะนำ ห้ามใช้วัตถุอันตรายที่ทางการห้ามใช้ การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ด้านอุปกรณ์เครื่องมือในการเก็บเกี่ยวและนวดข้าว เมล็ดข้าวเปลือกแห้งซื้อขายความชื้นไม่เกินร้อยละ 15 และสำหรับการเก็บรักษาต้องไม่เกิน 14% อุปกรณ์ขนย้ายและการเก็บรักษาต้องสะอาด ป้องกันสิ่งที่มีผลต่อความปลอดภัยในการบริโภค วิธีการขนย้าย มีการจัดการเพื่อป้องกันการปนของข้าวต่างพันธุ์ และมีการการบันทึกข้อมูลลงสมุดบันทึก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธราวิทย์ คำหล้า และคณะ (2556) ที่ศึกษาการผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรในอำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิ เพื่อให้ได้ข้าวสารคุณภาพที่ดี ความรู้การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว ความรู้ที่ทำให้ผลผลิตปลอดภัยจากศัตรูพืช และความรู้เกี่ยวกับการบันทึกข้อมูล

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเลือกปลูกข้าวปลอดภัย (GAP) ประกอบด้วย การปลูกข้าวมีความปลอดภัยต่อผู้ปลูกและผู้บริโภค ปลูกไว้รับประทานเอง สนองนโยบายของรัฐ จำหน่ายง่าย ขายได้ราคาสูง เป็นข้าวที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภค และต้นทุนในการผลิตต่ำกว่าการปลูกข้าวปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของธราวิทย์ คำหล้า และคณะ (2556) ที่ระบุว่า เกษตรกรมีเจตคติและแรงจูงใจต่อส่วนรวมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพราะทำให้สุขภาพดีไม่เจ็บป่วย ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีตลาดรับซื้อแน่นอน สามารถทำร่วมกิจกรรมอื่นได้ ต้นทุนไม่สูง และขั้นตอนการผลิตไม่ยุ่งยาก

5.2 การบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP แบบมีส่วนร่วมกับภาคีวิจัย กลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา มีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่ม 2 ด้านหลัก คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การนำองค์การ และการควบคุม โดยประธานกลุ่มเป็นผู้วางแผน การดำเนินงานร่วมกับกลุ่มผู้นำเกษตรกรตามโครงสร้างองค์กร บุคลากรทุกคนปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามโครงสร้าง มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และติดตาม ควบคุมการผลิตข้าวตามมาตรฐานการปลูกข้าว GAP และ 2) ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านบริหารแบบมีส่วนร่วม และด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของภาค อินพินิจ และเศกสรรค์ ยงวนิชย์ (2554) ที่ศึกษาการบริหารกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านถลุงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภอสว่างใหญ่ จังหวัดขอนแก่น โดยการบริหารกลุ่มส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน เริ่มต้นจาก 1) ด้านการวางแผน มีการกำหนดวัตถุประสงค์การบริหาร มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับ และกำหนดเป้าหมายการบริหารกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนอย่างชัดเจน 2) ด้านการจัดการ มีการมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ อย่างเหมาะสมตามความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ บทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ของกลุ่มส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ และการประสานงานภายในกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนมีความคล่องตัว 3) ด้านการอำนวยความสะดวก โอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ ปรึกษาหารือในการปฏิบัติงาน ในการติดต่อสื่อสารระหว่างฝ่ายต่าง ๆ กับผู้นำกลุ่มมีความสะดวก รวดเร็ว และฝ่ายต่าง ๆ ได้รับคำอธิบาย แนะนำวิธีการปฏิบัติในงานที่ได้รับมอบหมายชัดเจน และ 4) ด้านการควบคุม

ผู้นำมีการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานชัดเจน มีการติดตามผลการปฏิบัติงานชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานชัดเจน และการแก้ไขปัญหาของผู้ในกลุ่มมีความรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของนิศารัตน์ สังข์เสื่อ และพลตา เดชพลมาตย์ (2560) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศรีนคร มีวิธีการบริหารจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การ ด้านการนำองค์การ และด้านการควบคุม โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่าย และปัจจัยด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์ และคณะ (2553) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ ผู้นำ การสร้างเครือข่าย การบริหารและจัดการ และคณะกรรมการกลุ่ม

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

6.1.1 เกษตรกรควรมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มเกษตรกรภายนอกพื้นที่ เพื่อเป็นส่วนสนับสนุนทั้งด้านความรู้ การผลิตข้าว การจำหน่ายข้าว และการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ รวมถึงการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการขับเคลื่อนการซื้อขายข้าวระหว่างผู้ประกอบการค้าข้าวและกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรขายข้าวที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP ได้ในราคาสูงตามโครงการพัฒนาตลาดสินค้าเกษตร

6.1.2 ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร และลักษณะของพื้นที่โดยเฉพาะ เนื่องจากเครื่องมือทางการเกษตรที่ภาครัฐจัดหาให้ ไม่สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะของพื้นที่เพาะปลูก นอกจากนี้ ควรมีการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และสร้างความยั่งยืนทางการเกษตรในระยะยาว

6.1.3 สามารถนำรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน GAP พื้นที่นาแปลงใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมาไปถ่ายทอดองค์ความรู้ และขยายผลให้เกษตรกรกลุ่มอื่นที่สนใจการบริหารจัดการกลุ่มการผลิตข้าวเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานตามการปฏิบัติการเกษตรที่ดี (GAP)

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษาการพัฒนาตลาดข้าวเพื่อรองรับการซื้อขายข้าวระหว่างผู้ประกอบการค้าข้าวและกลุ่มเกษตรกร ที่จะเป็นช่องทางให้เกษตรกรขายข้าวให้ได้ราคาที่สูงขึ้นตามนโยบายของภาครัฐ โดยต้องวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของตลาดข้าว รวมถึงกลไกการกำหนดราคาที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการซื้อขายระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการค้าข้าว

6.2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการขยายเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของภาครัฐ อันจะทำให้เกษตรกรสามารถขยายเมล็ดพันธุ์ได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าการขายข้าวเปลือก โดยอาจให้ความสำคัญกับระบบโลจิสติกส์และการกระจายเมล็ดพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ไปยังพื้นที่เพาะปลูกได้อย่างทั่วถึงและทันเวลา

6.2.3 ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรชาวนานอกพื้นที่ทั้งในจังหวัดและนอกจังหวัด เพื่อให้เกษตรกรได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การผลิตข้าวมาตรฐาน GAP อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ตลอดจนสามารถยกระดับการผลิตข้าว GAP

7. องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวให้มีประสิทธิภาพ ผู้นำต้องใช้หลักการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การนำองค์การ และการควบคุม และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังต้องสร้างเครือข่ายกับกลุ่มเกษตรกรภายนอกพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิตข้าว และได้รับการส่งเสริม

สนับสนุนจากทางภาครัฐในการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ และนวัตกรรมด้านการเกษตร เพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่เกษตรกรนาแปลงใหญ่

8. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ภายใต้แผนงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าใหม่ กลุ่มนาแปลงใหญ่ พื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา และคณะผู้วิจัยแผนงาน โครงการวิจัยย่อย

9. เอกสารอ้างอิง

- กรมการข้าว. (2561). *ทะเบียนผู้ได้รับการรับรองปี 2560*. <http://dric.ricethailand.go.th/index.php/rrgap/165-2560>.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). *ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579 และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564))*. <https://www.opsmoac.go.th/strategic-files-401191791792>.
- ณัฐวุฒิ จันทอง และ พลล ศักดิ์คะหัทธน์. (2558). การยอมรับต่อระบบการจัดการคุณภาพข้าว (GAP) ของเกษตรกรในอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร*, 46(3) พิเศษ, 553 – 556.
- ธราวิทย์ คำหล้า, สุพันธ์ สีสั่งข์ และ สมจิต โยธะคง. (2556). การผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ. ใน *การประชุมวิชาการแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 10 วันที่ 6 – 7 ธันวาคม 2556* (หน้า 1127 – 1133). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์, รัชนีกร สิงห์เลิศ และ สมสงวน ปัสสาโก (2553) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 4(2), 103 – 111.
- นิศาตร์ สันต์เสื่อ และพลดา เดชพลมาตย์. (2560). การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศรีนคร อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย. *นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 13: วิจัยและนวัตกรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม วันที่ 20 - 21 กรกฎาคม 2560* (หน้า 868 – 877).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 6). สุวีริยาสาส์น.
- ปริญญากร จิตพร พัฒนา สุขประเสริฐ และ วิษร ลิ้มวรรณดี. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว จังหวัดนครปฐม. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า*, 37(2), 381-39.
- พีระยศ แข็งขัน และ จุฑามาศ คำสุนทร. (2559). การเรียนรู้และการยอมรับการใช้ GAP ในการผลิตข้าว. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 35(1), 133 - 140.
- ภาค อินพินิจ และ เสกสรรค์ ยวงนิษฐ์. (2554). การบริหารกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านถลุงเหล็ก ตำบลใหม่มาเพียง อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 6(1), 51 - 59.
- มาตินา น้อยทับทิม และ กนกวรรณ สุขจวงษ์. (2556). การประยุกต์ใช้ระบบการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ในอุตสาหกรรมอาหาร. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 5(4), 206 - 215.
- เร่งพัฒนาข้าวแปลงใหญ่ GAP รองรับแผนเชื่อมโยงตลาดข้าวครบวงจร. (2560). *แนวหน้า*. <https://www.ryt9.com/s/nnd/ 2725075>.

- วิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา. (ม.ป.ป.). ข้อมูลสรุปความต้องการและศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัด นครราชสีมา. http://www.ntc.ac.th/files/20110025/files/9.2557_korat.pdf
- วิเชียร วิทยอุดม. (2558). *การจัดการสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับปรับปรุง)). ธนัชการพิมพ์.
- ศิริเชษฐ์ สังขะมาน. (2559). *การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าว กรณีศึกษาจังหวัดยโสธร*. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ ภาคี, สุนันท์ สีสังข์ และ สินีขุ ครุฑเมือง แสนเสริม. (2555). การใช้เกษตรดีที่เหมาะสมในการผลิตข้าวหอมมะลิ ของเกษตรกร อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน *การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2 วันที่ 4 - 5 กันยายน 2555*(หน้า 1 – 9). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุธรรม รัตนโชติ. (2560). *การบริหารธุรกิจและการจัดการ*. ท้อป.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). *รายงานการประเมินผลโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ปี 2559-2561. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*.
- Donnelly, J.H., Gibson, J.L., & Ivancevich, J.M. (1978). *Fundamentals of Management*. Business Publication.
- Jones, G.R., & George, J.M. (2019). *Essentials of Contemporary Management* (8th ed.). McGraw-Hill Education.
- Schreinemachers, P., Balthazar, M., & Lojenga, S. (2012). Can public GAP standards reduce agricultural pesticide use? The case of fruit and vegetable farming in northern Thailand. *Journal of the Agriculture, Food, and Human Values Society*, 29(4), 519–529.